

VHS: inhoudelijke selectie voor digitalisering: niet-unieke inhoud

1. Inleiding

Voor de digitaliseringsprojecten van VIAA wordt de selectie (wat wordt aangeboden voor digitalisering en wat niet?) steeds aan de content partners overgelaten. Als algemeen advies geldt daarbij: als de inhoud onbekend is, is het deselecteren van de analoge dragers op basis van inhoud een zodanig arbeidsintensief proces, dat het efficiënter is om alles te laten digitaliseren, en de selectie daarmee uit te stellen naar het digitale domein.

VIAA is normaal gezien niet verantwoordelijk voor selectie: niet vóór, en niet ná de digitalisering. Maar VIAA kan de content partners wel helpen bij het maken van hun selectie, rekening houdend met het volgende:

- VIAA heeft weliswaar weinig expertise op specifiek inhoudelijk vlak
- VIAA heeft wel expertise op vlak van audiovisueel erfgoed in het algemeen
- VIAA heeft via de geregistreerde metadata in zekere mate een overzicht over de collecties heen

In dit advies bekijken we alleen het selectiecriteria van de uniciteit, in tweede instantie aangevuld met de technische kwaliteit van de opname. Uiteraard zijn er daarnaast nog een hele reeks andere selectiecriteria mogelijk. Men dient altijd in het achterhoofd te houden, dat als de drager niet gedigitaliseerd wordt in dit project, het doodvonnis voor de inhoud van deze drager misschien niet absoluut zeker is, maar toch heel waarschijnlijk wordt.

Voor VHS lijkt het soms toch mogelijk om op een efficiënte manier te (de)selecteren vóór digitalisering, omdat de inhoud van sommige dragers heel eenvoudig te herkennen is als niet-uniek. Hiermee bedoelen we in deze context dat er nog ergens een betere (of gelijkwaardige) versie beschikbaar en toegankelijk is, hetzij bij een content partner van VIAA, hetzij elders.

Aan de basis ligt het feit dat VHS een drager is die op verschillende manieren gebruikt is:

1. als consumer-formaat om televisie-uitzendingen via een TV-toestel op te nemen
2. als consumer- of semi-professioneel formaat om camera-opnames te maken
3. als semi-professioneel distributieformaat
4. als commercieel distributieformaat

VHS is dus, als één van de weinige formaten, zowel gebruikt door consumenten, in semi-professionele contexten als in het commerciële circuit (alleen voor echte professionele mediaproductie is VHS nooit echt in aanmerking gekomen). Daardoor is het waarschijnlijk dat er in de collecties van de content partners VHS'en voorkomen van verschillende herkomst.

Hoe de inhoud beoordelen? Uiteraard kennen de collectiebeheerders hun collecties het best. Maar als de inhoud toch onbekend is, is voor de overgrote meerderheid van de audiovisuele dragers de juiste afspeelapparatuur nodig om absolute zekerheid te krijgen; dat is ook bij VHS het geval.

Indicaties over de inhoud langs de buitenkant (zelfklevers met notities, hoezen en dozen, maar ook databases bijvoorbeeld) zijn dan ook slechts indicaties. Het is aan de collectiebeheerders zelf om het risico in te schatten dat de werkelijke inhoud niet overeenkomt met die indicaties. Enkele aanwijzingen:

- notities op zelfklevers op de cassette zelf bieden een grotere waarschijnlijkheid dan indicaties op de doos, aangezien dozen gemakkelijk verwisseld kunnen worden. Desondanks bieden ook notities op zelfklevers geen absolute zekerheid.
- Een goede (maar ook geen absolute) indicatie dat er op de cassette niet iets anders staat dan wat de doos of de zelfklevers aangeven, zit 'm in de overschrijfbeschermingsgaatjes (zogenaamde *write protection holes*, zie fig. 1). Als die vrij zijn kan er geen nieuwe inhoud meer op geschreven worden.
- houd rekening met de mogelijkheid van zgn. palimpsest-opnames: net als de meeste audiovisuele consumentenformaten die tape-gebaseerd zijn, zijn VHS-tapes vaak verschillende keren na elkaar gebruikt. Als de nieuwe opname korter is dan de vorige, duikt of duiken er achteraan de cassette nog restopnames op. Deze kunnen ook een inhoudelijke waarde hebben.

Fig. 1: open overschrijfbeschermingsgaatje van een VHS-cassette. In deze toestand kan er niet op de cassette opgenomen worden.

2. Deselectie

We gaan in dit advies uit van deselectie. Dit wil zeggen dat de drager in principe in aanmerking komt voor digitalisering, tenzij hij om één of meerdere redenen niet in aanmerking genomen wordt. Maar wat is de kans dat de inhoud wel of niet uniek is? Daarvoor moet men onvermijdelijk kijken naar de collecties van andere archieven. Of die een bepaalde opname bewaard hebben, hangt dikwijls samen met de aard ervan.

1. Opnames van televisie-uitzendingen via het televisietoestel

VHS was grofweg van midden de jaren tachtig tot begin jaren 2000 een populaire technologie om televisie-uitzendingen rechtstreeks via het toestel op te nemen. In de praktijk waren er grosso modo twee scenario's:

- de videorecorder stond via een klokmechanisme geprogrammeerd: de opname begon op het uur dat de start van de uitzending volgens het programmaschema geprogrammeerd stond. Door vertragingen in het programmaschema begon de opname vaak te vroeg, waardoor er ook (delen van) andere uitzendingen opgenomen werden. Soms bleek daardoor ook de cassetteband niet lang genoeg om de hele uitzending op te nemen zoals voorzien en werd het einde van die uitzending dus niet opgenomen.
- de videorecorder stond niet voorgeprogrammeerd, maar stond klaar voor een spontane opname die handmatig gestart werd. Hierbij viel het vaker voor dat de opname te laat gestart werd, waarbij het begin dus ontbrak. Doordat er niet na elke opname steeds een blanco cassette werd gebruikt, zijn er uit deze praktijk zeer veel palimpsest-opnames ontstaan.

De kans dat een bepaalde opname van een televisie-uitzending bewaard is, is het grootst in de archieven van de televisiezenders zelf. Of de opname uniek is, hangt dus samen met het collectiebeleid daar. In principe is de kwaliteit van de opnames in deze archieven ook beter dan bij een opname via een televisietoestel. Enerzijds omdat er meer professionele apparatuur werd gebruikt, met dragers die de tand des tijds beter doorstaan hebben dan VHS-cassettes, en anderzijds omdat de bewaaromstandigheden vaak ook beter zijn.

- De openbare omroepen:
 - VRT heeft sinds het voorjaar van 1986 in principe opnames van alle uitzendingen ("compliance recording"). Deze opnames stonden op VHS (vanaf 2005 digitaal) en deze zijn al gedigitaliseerd. Opnames van de VRT zijn dus vrijwel zeker niet uniek, en komen in aanmerking om te deselecteren.
 - De Franstalige openbare omroep RTBF.be heeft een goed uitgebouwd archief, waarin in principe alle programma's bewaard zijn waarop de RTBF tenminste gedeeltelijk de rechten heeft. Hierop bestaan echter een groot aantal uitzonderingen, zodat opnames van RTBF-programma's voorzichtigheidshalve best wel geselecteerd worden.
 - Het televisie-archief van de Duitstalige openbare omroep BR1 is erg onvolledig. Opnames van de BR1 zijn dus zeker te selecteren.
- De Vlaamse regionale omroepen:

- Alle Vlaamse regionale omroepen hebben in principe al hun nieuwsuitzendingen bewaard op professionele formaten, waarvan er zeer vele ook al gedigitaliseerd zijn. Hier en daar zijn kleine uitzonderingen mogelijk van uitzendingen die verloren gegaan zijn. Opnames van regionale zenders komen in aanmerking om te deselecteren.
- De Vlaamse commerciële zenders:
 - De Mediaaan-groep en SBS Belgium hebben een vrij goed uitgebouwd archief, maar welke uitzendingen bewaard zijn en welke niet, is niet altijd in eenvoudige regels te gieten. Voorzichtigheidshalve verdient het aanbeveling om deze dus wel te selecteren.
- Buitenlandse televisiezenders: hun archiefbeleid is zeer variabel.
 - Vrijwel alle West-Europese openbare omroepen hebben een zeer goed uitgebouwd archief, maar welke uitzendingen bewaard zijn en welke niet, is niet altijd in eenvoudige regels te gieten. Voorzichtigheidshalve verdient het aanbeveling om deze dus wel te selecteren.
 - Het archiefbeleid bij buitenlandse commerciële omroepen is variabel. In het algemeen verdient het aanbeveling uitzendingen van buitenlandse televisiezenders niet te deselecteren.
- Radio: uitzonderlijk werd VHS ook gebruikt voor de opnames van radio-uitzendingen.
 - Wat uit het VHS-tijdperk bewaard is in het radio-archief van de VRT is zeer afhankelijk van de uitzenddatum en de aard van de uitzending. In de regel is het dus veilig om deze opnames wel te selecteren.
 - Voor opnames van lokale commerciële radiozenders: gezien de slechte bewaartoestand van de archieven van dergelijke radiozenders verdient het aanbeveling om deze opnames zeker te selecteren.

Voorbeelden:

- Schooltelevisie-uitzendingen van de BRT,
- VTM-Nieuws,
- Regionale nieuwsuitzendingen,
- Uitzendingen van Mise au Point (RTBF), ...

2. Privé- of semi-professionele camera-opnames en distributiekopies

VHS was ruwweg van eind de jaren tachtig tot eind de jaren negentig ook een populaire technologie voor semi-professionele of privé-opnames met zogenaamde camcorders. De inhoud is uiterst gevarieerd, maar in de regel waren de bedoelingen van de maker documentair of artistiek. Deze opnames zijn normaal gezien altijd uniek. Heel af en toe werden er kopies gemaakt van privé-opnames. Bij de semi-professionele distributiekopies werd er uiteraard wel gekopieerd. Beide zijn in principe echter zo moeilijk te achterhalen, dat het zeker de moeite is de dragers te selecteren.

Voorbeelden:

- video-cursussen
- bedrijfsfilms
- privé-opnames allerhande
- opnames met artistieke bedoelingen

3. Commerciële distributiekopies

VHS was van in het begin populair als technologie voor het verdelen van commerciële opnames. Door het laagdrempelige karakter konden deze opnames dan in de huiskamer, op school of in professionele context bekeken worden. Commerciële distributiekopies van films, en series zijn in de regel niet uniek en komen in aanmerking om te deselecteren. Voor opnames van van evenementen, cursussen en dergelijke zijn we veel voorzigtiger. De organisatoren daarvan en de bedrijven die instonden voor de captatie hebben hun archief vaker niet dan wel goed beheerd. Deze cassettes worden dus best wel geselecteerd voor digitalisering.

Voorbeelden:

- commerciële distributiekopies van speelfilms
- commerciële opnames van evenementen zoals shows, wedstrijden, optredens, ...

3. Conclusie

Alle voorbehoud en uitzonderingen in acht genomen, komen de volgende soorten opnames in aanmerking voor deselectie:

- opnames van VRT-programma's jonger dan voorjaar 1986
- nieuwsuitzendingen van de Vlaamse regionale omroepen
- commerciële distributiekopies van films en series

Onderwerp:

Aard van het document:

Context:

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Maecenas porttitor congue massa. Fusce posuere, magna sed pulvinar ultricies, purus lectus malesuada libero, sit amet commodo magna eros quis urna. Nunc viverra imperdiet enim.

- 1 Alfa
- 2 Beta
- 3 Gamma
- 4 Delta

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Maecenas porttitor congue massa. Fusce posuere, magna sed pulvinar ultricies, purus lectus malesuada libero, sit amet commodo magna eros quis urna. Nunc viverra imperdiet enim.

Gamma

Delta

Lorem ipsum

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Maecenas porttitor congue massa.

- 1 Gamma
- 2 Delta

Fusce posuere, magna sed pulvinar ultricies, purus lectus malesuada libero, sit amet commodo magna eros quis urna. Nunc viverra imperdiet enim. Fusce est.